

Vragen over warmteschappen

Q&A, versie 27 jan 2021 , KN

Aanleiding

De warmtetransitie wordt momenteel gedomineerd door een klassiek speelveld van overheid en markt. Er is veel aandacht voor de betrokkenheid van bewoners, vooral voor het verkrijgen van draagvlak. Dat bewoners zelf plannen voor hun buurt maken en zelf het warmtesysteem in eigendom willen nemen, is nu nog een uitzondering. Om de positie van bewonersinitiatieven te versterken, heeft Energie Samen Buurtwarmte het 'Warmteschap' geïntroduceerd. Het warmteschap is een wijkbedrijf voor warmte met een eigen democratie voor lokaal eigendom en zeggenschap. In deze Q&A leggen we het Warmteschap verder uit.

Er is toch al een afspraak voor het streven naar 50% lokaal eigendom?

Terwijl in het klimaatakkoord is afgesproken dat voor de opwek van hernieuwbare elektra gestreefd wordt naar 50% lokaal eigendom, is er niks vastgelegd of afgesproken over lokaal eigendom bij warmte. Lokaal eigendom bij warmte ontbreekt in het klimaatakkoord. Dit maakt het moeilijker om positie te krijgen als warmte-initiatieven.

Wat is een warmteschap?

Het warmteschap is een lokaal warmtebedrijf waar bewoners zelf zeggenschap over hebben. De afgelopen jaren zijn Europese richtlijnen van kracht geworden. Deze Europese Directives bieden goede handvatten om de eigen positie van warmte-initiatieven vast te leggen in wetgeving, zoals in de nieuwe warmtewet. Energie Samen heeft voor het eerst in Europa een nieuwe marktspeler geïntroduceerd, waarbij de eigen positie van de warmte-initiatieven is gedefinieerd met de naam: warmteschap. Het warmteschap is een gebiedsdemocratie met lokaal eigendom van warmte en zeggenschap door bewoners en gebruikers. Vaak is het een coöperatie, maar er zijn ook andere rechtsvormen mogelijk.

Wat is de definitie van een warmteschap?

De definitie is gebaseerd op de Europese directives voor hernieuwbare energie. Het gaat om een Warmte Energie Gemeenschap afgekort als 'warmteschap'. Met deze definitie wordt afgebakend welke organisatie wel of geen 'warmteschap' is, zonder het te koppelen aan een specifieke rechtsvorm.

In de consultatiereactie op de concept warmtewet 2.0 in de zomer 2020 heeft Energie Samen een definitie gegeven voor het warmteschap.

Een warmteschap is een juridische entiteit die:

- Gebaseerd is op vrijwillige en open deelname en waarover leden of aandeelhouders, die natuurlijke personen, lokale autoriteiten, waaronder gemeenten, of kleine ondernemingen zijn, feitelijke zeggenschap hebben;
- Waarvan het hoofddoel veeleer bestaat uit het bieden van milieu-, economische of sociale gemeenschapsvoordelen aan haar leden of aandeelhouders of aan de plaatselijke gebieden waar ze werkzaam is dan uit winst maken;

- Zich bezig kan houden met de productie, waaronder uit hernieuwbare bronnen, distributie, levering, verbruik, aggregatie, energieopslag, energie-efficiëntie diensten, of andere energiediensten aan haar leden of aandeelhouders kan aanbieden.

Een Warmteschap heeft daarbij specifieke kenmerken op drie punten:

- Het is democratisch georganiseerd,
- De zeggenschap ligt bij lokale belanghebbenden (leden of aandeelhouders die in de nabijheid van de hernieuwbare energieprojecten gevestigd zijn)
- Het hoofddoel is 'profit for purpose' in plaats van het realiseren van winst voor aandeelhouders

Wat zegt Europese wetgeving over warmteschappen?

Op Europees niveau is afgesproken dat burgers het recht hebben om hun eigen energie op te wekken. De afgelopen jaren, in 2018 en 2019, zijn hiervoor Europese richtlijnen van kracht geworden die een plek moeten krijgen in nationale wetgeving. Twee belangrijke richtlijnen van het CEP ("Clean Energy (for all Europeans) Package) zijn aangenomen in het Europees Parlement:

- EGB: definitie Energie Gemeenschap van Burgers; EMD (Internal Market Directive for Electricity)
- HEG: definitie Hernieuwbare Energie Gemeenschap; RED II (Renewable Energy Directive II)

Lidstaten zetten deze richtlijnen om in wetgeving (EGB eind 2020, HEG juni 2021)

De Europese richtlijnen vragen een definitie en een faciliterend kader.

Energie Samen heeft een voorstel gedaan voor de definitie voor een energiegemeenschap bij warmte. Daarbij introduceert zij als eerste in Europa een nieuwe marktspeler op basis van deze definities: de warmte-energiegemeenschap of kortweg het warmteschap. Daarbij is gebruik gemaakt van de verschillende voorschriften en aanwijzingen uit de Europese wetgeving.

Met de nieuwe warmtewet moet de definitie voor een warmte-energiegemeenschap geregeld gaan worden.

De Europese richtlijnen schrijven verder voor dat de Nederlandse overheid een faciliterend kader moet scheppen voor energiegemeenschappen, en dat de overheid er voor kan kiezen om energiegemeenschappen de mogelijkheid te geven distributienetten te beheren. Voor warmte gaat het om de Hernieuwbare Energiegemeenschap (HEG) uit de Richtlijn voor hernieuwbare bronnen.

Verder lezen:

HEG: ([Richtlijn \(EU\) 2018/2001, 11 december 2018](#)).

Staat het warmteschap in de wet?

Op dit moment staat het warmteschap niet in de wet en niet in de concept warmtewet 2.0. Dit moet nog wel gebeuren. Lidstaten moeten deze richtlijnen omzetten in wetgeving. Voor hernieuwbare energie (waaronder warmte) moet dat voor juni 2021 gebeuren.

Is een warmteschap een eigen juridische rechtsvorm?

Het warmteschap is een juridische entiteit die:

1. Democratisch is georganiseerd, gebaseerd is op vrijwillige en open deelname en waarover leden of aandeelhouders feitelijke zeggenschap hebben.
2. Leden of aandeelhouders heeft. Dit zijn natuurlijke personen, lokale autoriteiten, waaronder gemeenten, of kleine ondernemingen zijn, die in de nabijheid van de hernieuwbare energieprojecten gevestigd zijn.
3. Als hoofddoel heeft 'profit for purpose' in plaats van het realiseren van winst voor aandeelhouders en leden. Het hoofddoel bestaat veeleer uit het bieden van milieu-, economische of sociale gemeenschapsvoordelen aan haar leden of aandeelhouders of aan de plaatselijke gebieden waar ze werkzaam is dan uit winst maken;
4. Zich bezig kan houden met de productie, distributie, levering, verbruik, aggregatie, energieopslag, energie-efficiëntie diensten, of andere energiediensten aan haar leden of aandeelhouders kan aanbieden.

Juridisch kan een warmteschap een coöperatie of een VVE zijn, of een andere juridische vorm waarin deze elementen geborgd kunnen worden. Dat kan bijvoorbeeld via statuten, gedragscodes en huishoudelijke reglementen, zodat deze kenmerken toetsbaar zijn en onderdeel zijn van de bedrijfsvoering.

Het warmteschap is zelf geen juridische rechtsvorm. Met deze definitie wordt afgebakend welke organisatie wel of geen 'warmteschap' is, zonder het te koppelen aan een specifieke rechtsvorm. Dat geeft initiatiefnemers de vrijheid om een passende juridische vorm te kiezen.

Wat is er innovatief aan het warmteschap?

Het warmteschap is een nieuwe democratische marktspeler. Energie Samen Buurtwarmte heeft, samen met haar leden, DRIFT en Rescoop EU, voor het eerst in Europa een nieuwe marktspeler geïntroduceerd, waarbij de eigen positie van de warmte-initiatieven is gedefinieerd. Daarmee bieden we een alternatief voor de gebruikelijke publieke rechtsvorm (overheden) en private rechtsvormen (commerciële marktpartijen).

In de maatschappelijke discussies verschijnen andere economische theorieën om de vanzelfsprekendheid van een klassiek speelveld en marktordening te bevragen of te doorbreken. Hoogleraar economie Irene van Staveren gebruikt hiervoor bijvoorbeeld het werk van Adam Smith die drie waardendomeinen onderscheidt:

<https://www.greeneuropeanjournal.eu/post-covid-economy-beyond-capitalism/>

- De markt met ruil op basis van keuzevrijheid
- De staat met regelgeving en herverdeling op basis van rechtvaardigheidsprincipes.
- De gemeenschapseconomie van de *commons* en onderlinge zorg op basis van welwillendheid.

In termen van Adam Smith kunnen we zeggen dat overheden momenteel niet goed in staat zijn om het derde domein van de gemeenschapseconomie in de warmtetransitie te

erkennen en ondersteunen. Het Warmteschap geeft op een hedendaagse wijze vorm aan de gemeenschapseconomie.

Het warmteschap past in de wereldwijde beweging voor een nieuwe regeneratieve economie en samenleving. Het is een voorbeeld van de nieuwe commons en sociaal ondernemerschap. Met een warmteschap kunnen bewoners en gebruikers hun eigen energievoorziening organiseren, gericht op de lange termijn en op het welzijn en floreren van hun leefgebied.

Hoe kan mijn initiatief een warmteschap worden?

Om te beginnen is het van belang om een divers team te vormen, een plan te maken en procesgeld te vinden. Als je daar hulp bij wilt, kun je deelnemen aan de training voor buurtbegeleider of je sluit je aan bij een regionaal netwerk. Dan kun je met je team bijvoorbeeld een buurtenergieplan gaan maken.

Belangrijke stap in het proces is de samenwerking met de gemeente. Op basis van de definitie van het warmteschap kan je positie innemen en afspraken maken. Als je samen met de buurtgenoten een plan wilt maken en mogelijk een project wilt ontwikkelen, neem je als warmteschap deze positie in.

Je kunt ook het warmteschap toevoegen aan je naam. Dat vraagt wel dat je aan de definitie van een warmteschap voldoet (democratisch, etc) Meld het ons, zodat we het overzicht houden. En ga bij de gemeente en de RESregio regelen dat het warmteschap erkenning krijgt.

Wat kan ik bij de gemeente doen om een warmteschap te worden?

Gemeenten moeten hun transitievisie warmte eind 2021 klaar hebben en deze elke 5 jaar vernieuwen. Veel gemeenten denken na over publieke of private warmtebedrijven. Je kunt bij je gemeente lobbyen voor de positie van het Warmteschap, als derde marktmodel. Als in de kaders van deze transitievisie vastligt dat bewonersinitiatieven een eigen positie hebben en uit kunnen groeien tot een Warmteschap, heb je een goede positie gecreëerd.

Kunnen bewoners eigenlijk een professioneel warmtebedrijf runnen?

Natuurlijk kunnen bewoners dat. In Denemarken zijn ongeveer de helft van de warmtebedrijven coöperatief, gerund door bewoners. In Nederland bestaat het wijkwarmtebedrijf Thermo Bello al 12 jaar en levert naar tevredenheid warmte aan ongeveer 250 huishoudens. Er zijn 10 initiatieven hard op weg om een wijkbedrijf en warmteschap te worden.

Het is wel nodig dat een bewonersinitiatief gaat professionaliseren. Dat gaat stap voor stap en op elk moment kunnen bewoners beslissen welke rol ze willen vervullen. Het proces om een warmteschap te worden, duurt 5 tot 10 jaar. Die tijd kunnen bewoners gebruiken om de goede mensen aan te trekken, zich op te laten leiden en de organisatie in te regelen. Daarnaast kunnen bewoners externe specialistische expertise inhuren. Energie Samen Buurtwarmte biedt samen met regionale coöperaties een professionele ondersteuningsstructuur.

Tot slot. Het is goed om te beseffen dat de projectmanagers, beleidsmedewerkers, juristen, installateurs en communicatieprofessionals van overheden, onderwijsinstellingen en bedrijven allemaal ergens in een wijk of dorp wonen. Het is ook goed om te beseffen dat bewoners in de geschiedenis altijd hun eigen basisvoorzieningen hebben georganiseerd. En wat ze niet konden, hebben ze geleerd. Dat we in Nederland nu gewend zijn veel taken uit te besteden is eigenlijk de uitzondering.

Ik wil wel een warmteschap beginnen! Wat moet ik doen?

Als je dat nog niet gedaan hebt, lees deze Q&A goed door. ;-)

Verder: doe mee aan onze trainingen en kom naar kennissessies. Daar leer je wat er nodig is en leer je mensen kennen die hier ook mee bezig zijn.

<https://buurtwarmte.energiesamen.nu/evenementen>

Neem contact op met jouw provinciaal coördinator:

<https://buurtwarmte.energiesamen.nu/pagina/69/stel-je-vraag-aan-de-provinciaal-coordinator>

Of stuur een mailtje naar buurtwarmte@energiesamen.nu met je vraag, dan nemen we contact met je op.